

Archetypal Criticism of the Azerbaijani tale "Nardan Khatun" Based on the Theories of Jung and Campbell

Atekeh Rasmi^{*1}, Sakineh Rasmi²

Abstract

Tales are a valuable part of the cultural heritage of every nation. These oral legends and tales have become part of written literature throughout history. The theme of the Tales is the confrontation between good and evil. The heroes of the Tales are in a battle with evil characters. In these Tales, archetypes are better manifested, like dreams. The Tale of "Nardan Khatun" is one of the Azerbaijani Tales whose archetypes can be examined based on Jung's theories and Campbell's "hero's journey". In this Tale, which, like other folk tales, narrates the battle between good and evil, the heroine of the mythical journey is a girl who sets out in search of her brothers and at the end of the journey returns home with the final blessing that manifests itself in the form of the brothers. This article analyzes the Tale in a descriptive and analytical manner based on Jung's archetypes and Campbell's "hero's

Date received: 28/06/2025

Date Review: 07/01/2026

Date accepted: 30/01/2026

Date published: 23/09/2026

* Corresponding Author's E-mail:
ac.rasmi@azaruniv.ac.ir

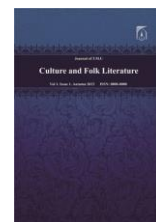
¹ Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

<https://orcid.org/0000-0001-8033-2416>

² Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, University of Tabriz, Tabriz, Iran

<https://orcid.org/0000-0002-8072-8733>

journey “to show the connection between myth and life in the world of Tales.

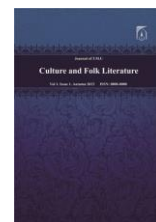
Keywords: Criticism; archetype; tale; Nardan Khatun; Jung; Campbell.

Introduction

Stories are as old as mankind, and this oral treasure is an important part of the cultural heritage of every people. From the second half of the 19th century onwards, it became clear that, in addition to pleasure and entertainment, these legends could provide other important benefits in history, linguistics, and understanding people's thoughts and emotions. If we pay attention to the reflection of human minds in stories, we can say that the anonymous creators of stories have expressed their daily life concerns in stories, and in this regard, most psychologists agree on the similarity of folk tales and dreams, such as "Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Steckel, Otto Rank, Carl Abraham, José Rohim, and many other analytical psychologists, although they have some differences, agree in this regard that the pattern and logic of fairy tales and myths are related to the pattern and logic of dreams, and that throughout the amazing stories of the heroes, there are symbolic interpretations that point to unconscious desires, fears, and tensions. The theme of the stories is the confrontation between good and evil. The heroes of the story are in battle with evil characters. In these stories, like dreams, archetypes are better manifested. In fact, “archetypes are permanent elements of the unconscious mind, the existence of which shows that every civilized person, despite the high development of consciousness in him, is still at the deepest levels of the psyche of the ancient human being.” (Palmer, 2007: 168) The Azerbaijan tale of Nardan Khatun is one of these tales that has recently been written down. This article criticizes the archetype of Nardan Khatun to show the connection between myth and life in the world of stories.

Research Background

There have been many studies on archetypes and their appearance in stories and literary works, The analysis of mythical elements in "Shah Ismaeil and

Golzar's" story based on Campel and Jung theory” (Rasmi and Rasmi, 2012), “Explanation and Analysis of Mythological Themes in the Structure of the Story of the MahPishani” (Heidari, 2017), “Archetypal Reading of the Basic Tale of One Thousand and One Nights” (Jahangard, 2015). However, no research has been conducted on "Nardan Khatoon" so far, and only one article titled “Statistical-Descriptive Study of the Configuration of “Man □ Animal” in Iranian Folk Legends " (Ansari et al., 2010) briefly mentions the morphology in it.

Research Methodology

This study with the archetypal critique of the story of Nardan Khatun in a descriptive and analytical manner.

Conclusion

Stories are considered the oral treasure of the peoples, which in addition to their entertainment and hobbies, play an important role in understanding of the cultural, social and psychological backgrounds of each people. The story of Nardan Khatun, which is rooted in myths, is notable in terms of archetypes. The archetype of the hero and the hero's journey is very prominent in it, which can be analyzed with Campbell's model. The story begins with the archetype of jealousy and malice that lies within the human being. This archetype is manifested by the mask of replacing girlish symbols with boyish ones in primitive societies (sift and bow and arrow. The hero of the story goes on a journey in search of the crow by calling it, and at the end of the story, by obtaining the final blessing, which is reaching hers brothers, she returns to her origin. The mask of transformation is the most prominent mask in the story, seen by the villain of the story of the demon, and it leads to good through the benevolence of the archetype of the wise old man and the help of the girl imprisoned in the demon's palace.

Reference

Ansari, Z., Zarei, B., & Noorghaedzadeh-Khamiri, M. (2019). Statistical-descriptive study of the configuration of “Man □ Animal”

in Iranian folk legends. *Two Quarterly Narrative Literature*, 2(1), 68-89.

Heydari, M. (2017). *Explanation and analysis of mythological themes in the structure of the story of the MahPishani. Literary Techniques*, 1(18), 160-143. [In Persian]

Jahangard, F. (2016). Archetypal reading of the basic tale of One Thousand and One Nights. *Literary Studies*, 50(12), 9-22. [In Persian]

Palmer, M. (2006). *Freud, Jung and religion* (translated by M. Dehghanpour and Gh. Mohammadi). Roshd.

Rasmi, A., Rasmi, S. (2018). The analysis of mythical elements in "Shah Ismaeil and Golzar's" story based on Campel and Jung theory. *Iranian Literature and Local Languages Quarterly*, 11(1), 51-73 [In Persian]

فصلنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۱۴، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۵

مقاله پژوهشی

نقد کهن‌الگویی قصه آذربایجانی «ناردان خاتون»

بر مبنای نظریات یونگ و کمپبل

عائمه رسمی^{۱*}، سکینه رسمی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۰۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۰/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱

چکیده

قصه‌ها جزئی ارزشمند از میراث فرهنگی هر قوم به‌شمار می‌روند. این افسانه‌ها و قصه‌های شفاهی در طول تاریخ جزئی از ادبیات مکتوب شده‌اند. درون‌مایه قصه‌ها تقابل خوبی و بدی است. قهرمانان داستان با شخصیت‌های شریر در نبردند. در این قصه‌ها همچون رؤیاها کهن‌الگوها بهتر نمود می‌یابند. داستان «ناردان خاتون» یکی از قصه‌های آذربایجان است که کهن‌الگوهای آن بر مبنای نظریات یونگ و «اسطوره یگانه» ی کمپبل قابل بررسی است. در این قصه که مانند دیگر

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)

*ac.rasmi@azaruniv.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0001-8033-2416>

۲. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

<https://orcid.org/0000-0002-8072-8733>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

قصه‌های عامیانه روایتگر نبرد خیر و شر است، قهرمان سفر اسطوره‌ای، دختری است که در جست‌وجوی برادران خویش بر می‌آید و در پایان سفر به همراه برکت نهایی که در سیمای برادران تجلی می‌کند، به خانه خود باز می‌گردد. این مقاله به شیوه توصیفی - تحلیلی، قصه را بر مبنای کهن‌الگوهای یونگ و «اسطوره یگانه» کمپیل تحلیل می‌کند تا پیوند اسطوره و زندگی را در دنیای قصه‌ها نشان دهد.

واژه‌های کلیدی: نقد، کهن‌الگو، قصه، ناردان خاتون، یونگ، کمپیل.

مقدمه

قصه‌ها عمری به درازای بشر دارند. این گنجینه شفاهی جزء مهمی از میراث فرهنگی هر قومی به‌شمار می‌رود. از نیمه دوم سده نوزدهم به بعد معلوم شد که گذشته از لذت و تفریح، از این افسانه‌ها فواید مهم دیگر در تاریخ و زبان‌شناسی و شناخت افکار و عواطف نفسانی مردم می‌توان به‌دست آورد.

درحقیقت از این پس دانسته شد که این افسانه‌ها خیلی واقعی‌تر و مطمئن‌تر از تاریخ، افکار و عقاید و روایات مردم را مجسم می‌نمایند. چون، هم از واقعیت‌های زنده و موجود حکایت دارند و هم در بیان اطوار و احوال گذشته مردم کمتر از تاریخ، دستخوش اغراض مورخان گشته‌اند و با آن که در نقل از سینه به سینه از تصرف ذوق و قریحه آفریدگاران بی‌نام و نشان خویش برکنار نمی‌مانند، باز چون از تصرف و دخل ارباب قلم مصون مانده‌اند، به طبیعت و حقیقت نزدیک‌تر به‌نظر می‌رسند و از همین‌روست که در ضبط و نقل آن‌ها حفظ الفاظ و عبارات عامیانه اصلی را تا این اندازه، امروز، توصیه و تأکید می‌کنند (زرین‌کوب، ۱۳۶۲، ص. ۲۳۴).

این افسانه‌ها و قصه‌های شفاهی در طول تاریخ جزئی از ادبیات مکتوب شده‌اند.

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

ادبیات مکتوب اساساً از ادبیات شفاهی خلق نشئت گرفته است و نقاط مشترک آن دو بیشتر از وجوه افتراقشان است. استفادهٔ ادیبان از ادبیات شفاهی نیز امری تصادفی و گذرا نیست، بلکه روندی است تاریخی، قانونمند و دارای سستی به قدرت پیدایش ادبیات مکتوب. ادبیات شفاهی و به‌طور کلی فولکلور در طول تاریخ، الهام‌بخش شاعران و نویسندگان و هنرمندان شاهکار آفرین و زمینه‌ساز مقبولیت آثارشان شده است، تا جایی که نویسنده‌ای ادبیات توده را وسیلهٔ پیوند اثر نویسنده با تودهٔ مردم دانسته و گفته است که بدون پیوند با ادبیات توده نمی‌توان با تودهٔ خواننده پیوند نزدیک برقرار کرد و با او یگانه شد (رئیس‌نیا، ۱۳۶۶، ص. ۱۷). اگر به انعکاس ذهنیات بشر در باب قصه‌ها توجه شود می‌توان گفت که خالقان گمنام قصه‌ها، دغدغه‌های زندگی روزمرهٔ خود را در قصه‌ها بروز داده‌اند و از این بابت اغلب روان‌شناسان به همانندی قصه‌های عامیانه و رؤیا اتفاق نظر دارند، چنان‌که

زیگموند فروید، کارل گوستاو یونگ، استکل، اتو رانک، کارل آبراهام، ژوزه روهم و بسیاری دیگر از روان‌شناسان تحلیلی، گرچه با هم اختلاف‌هایی دارند، در این خصوص هم‌عقیده‌اند که الگو و منطق قصه‌های پریان و اسطوره‌ها با الگو و منطق رؤیا مرتبط است و در خلال داستان‌های شگفت‌انگیز قهرمانان، تعبیر سمبولیکی وجود دارد که به خواست‌ها، ترس‌ها و تنش‌های ناخودآگاه اشاره می‌کند. خواست‌ها، ترس‌ها و تنش‌هایی که در زیر الگوهای ناخودآگاه رفتار بشر نهفته‌اند، به بیان دیگر اسطوره‌شناسی همان روان‌شناسی است که به اشتباه عوض زندگی‌نامه، تاریخ و یا کیهان‌شناسی خوانده شده است (ر.ک: کمپبل، ۱۳۸۷، صص. ۲۶۱-۲۶۲).

درون‌مایهٔ قصه‌ها تقابل خوبی و بدی است. قهرمانان داستان، با شخصیت‌های شریر در نبردند. در این قصه‌ها همچون رؤیاها کهن‌الگوها بهتر نمود می‌یابند. درواقع «کهن‌الگوها عناصر دائمی ذهن ناهوشیارند که وجود آن‌ها نشان می‌دهد هر انسان متمدنی با وجود

تحول بالای هوشیاری در وی، هنوز در عمیق‌ترین سطوح روان خود انسانی باستانی است» (پالمر، ۱۳۸۵، ص. ۱۶۸). جوزف هندرسن در مقاله «اساطیر باستانی و انسان امروز» از شباهت قهرمانان در هر زمان و مکان و در ادبیات هر قوم و ملتی سخن می‌گوید. «قهرمانان یک الگوی جهانی دارند، هرچند توسط گروه‌ها یا افرادی ابداع شده‌اند که هیچ گونه تماس مستقیم فرهنگی با یکدیگر نداشته‌اند» (۱۳۵۹، ص. ۱۷۶). قصه آذربایجانی ناردان خاتون یکی از این قصه‌هایی است که اخیراً صورت کتابت یافته است. این مقاله به نقد کهن‌الگویی ناردان خاتون می‌پردازد تا پیوند اسطوره و زندگی را در دنیای قصه‌ها نشان دهد.

۱-۱. روش تحقیق

این مقاله به صورت توصیفی و تحلیلی به نقد کهن‌الگویی داستان ناردان خاتون می‌پردازد.

۲. پیشینه تحقیق

درمورد کهن‌الگوها و نمود آن‌ها در داستان‌ها و آثار ادبی تحقیقات زیادی صورت گرفته است، از جمله «نمود تحلیل بن‌مایه‌های اسطوره‌ای داستان "شاه اسماعیل و گلزار" بر مبنای "الگوی یگانه" کمپبل و روان‌شناسی تحلیلی یونگ» (رسمی و رسمی، ۱۴۰۱)، «خوانش کهن‌الگویی داستان بنیادین هزار و یک شب» (جهانگرد، ۱۳۹۴)، «تبیین و تحلیل بن‌مایه‌های اساطیری در ساختار قصه ماه‌پیشانی» (حیدری، ۱۳۹۶)، ولی درمورد «ناردان خاتون» تاکنون تحقیقی صورت نگرفته و فقط در یک مقاله با عنوان «بررسی آماری -

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

توصیفی پیکرگردانی «مرد ↔ حیوان - ادبیات روایی» (انصاری و همکاران، ۱۳۹۹) به صورت گذرا به پیکرگردانی در آن اشاره شده است.

۳. بحث

۳-۱. خلاصهٔ داستان ناردان خاتون^۱

یکی از قصه‌های عامیانهٔ آذربایجان، داستان «ناردان خاتون» است. خلاصهٔ داستان بدین قرار است:

یکی بود، یکی نبود، خانواده‌ای هفت پسر داشت، روزی پسران قصد شکار کردند و به مادر خود گفتند: ما به شکار می‌رویم و یک سال بعد برمی‌گردیم، در این مدت اگر دختری به دنیا آوردی، الکی بر سر در خانه آویزان کن و اگر پسری به دنیا آوردی تیر و کمانی، ولی بدان که اگر فرزند بعدی پسر باشد ما دیگر به خانه بر نمی‌گردیم، انصاف نیست که هفت برادر از داشتن یک خواهر محروم باشند. مادر، دختری به دنیا آورد و نام او را «ناردان خاتون» گذاشت و طبق قرار، الکی را بر سر در خانه آویزان کرد، اما همسایهٔ حسود، آن را با تیر و کمان عوض کرد تا پسران دیگر به خانه‌شان بازنگردند. بعد از یک سال، پسران قصد خانه کردند، ولی با دیدن تیر و کمان دوباره به کوه بازگشتند و در غاری منزل گزیدند. ناردان خاتون که از وجود برادران خود اطلاعی نداشت، تنها دلخوشی‌اش گاوی بود که همدم او بود. روزی گاو مریض شد و پدر به ناچار آن را سر برید. ناردان برای شستن شکمبهٔ گاو سر چشمه رفت. کلاغی او را از وجود برادران خبر داد. و در ازای گرفتن شکمبه برای جوجه‌های گرسنه‌اش، وی را به سوی برادران راهبری کرد. ناردان خاتون در گوشه‌ای از منزل برادران مخفی شد. برادران روزها به شکار می‌رفتند و ناردان خاتون از این فرصت استفاده می‌کرد، مخفیانه برای برادران

پخت‌وپز و منزلشان را تمیز می‌کرد. برادران از تمیزی منزل و پخت‌وپز متحیر بودند، تا اینکه با هشیاری برادر کوچک‌تر، به وجود خواهرشان پی بردند. از آن پس برادران هر روز به شکار می‌رفتند و خواهر کارهای خانه را انجام می‌داد. برادران به ناردان خاتون گفته بودند که در این جا گربه قهوه‌ای‌رنگی است، هر چه خوردی باید با او نصف کنی و گرنه او آتش اجاق را خاموش می‌کند. ناردان خاتون این توصیه را رعایت می‌کرد تا اینکه روزی غفلتاً کشمشی را به تنهایی خورد و گربه به تاوان آن، آتش اجاق را خاموش کرد؛ ناردان برای یافتن آتش جهت روشن کردن دوباره اجاق به مخفیگاه دیوی راه برد. در آنجا دختری را دید که به زنجیر کشیده شده است. دیو بعد از بازگشت با حس کردن بوی آدمیزاد، ناردان را تعقیب کرد، او را یافت و خون انگشت او را مکید. برادران با دیدن پیکر نیمه‌جان خواهر، دیو را به چاهی کشاندند و در آنجا دفن کردند. از مدفن دیو سبزه‌ای رویید و برادران با خوردن آن به هفت گوسفند تبدیل شدند. پیری در داستان حضور یافت و خواست که به ناردان خاتون کمک کند. پیر از او خواست که در زمان نجات برادران هر چه را دید تحمل کند و دم نزند و آن‌گاه با چوبدستی خود بر سر برادران زد. ناردان خاتون که مهر خواهری‌اش به جوش آمده بود خود را کنترل کرد. شش تا از برادران به حالت آدمی درآمدند، اما ناگاه آهی کشید و برادر هفتم به صورت نیمه‌آدمی و نیمه‌گوسفند باقی ماند. پیر از ناردان خاتون خواست که به کاخ دیو برود و از دختر در بند، مخفیگاه جان دیو را بپرسد، ناردان خاتون با برادران به کاخ دیو رفتند، دختر را آزاد کردند و از او جایگاه جان دیو را پرسیدند. جان دیو در دل کبوتری که در شیشه حبس بود، مخفی شده بود. ناردان خاتون شیشه را شکست و کبوتر را کشت و آنگاه طلسم به صورت کامل شکست و برادر هفتم نیز به آدمی تبدیل شد. ناردان خاتون

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

به همراهی برادران، دختر در بند دیو را به خانواده‌اش رسانده و خودشان نزد خانوادهٔ خویش بازگشتند (ر.ک. سلطان‌پور، ۱۳۶۹، صص. ۳۷-۵۱).

۲-۳. نقد کهن‌الگویی قصهٔ ناردان خاتون

کهن‌الگوها وجوه مشترکی از ادراک هستند که در بین ملل مختلف ظهور می‌کنند. یونگ با رویکرد روان‌شناختی به تبیین و تحلیل کهن‌الگوها و پیدایش آن‌ها از ناهشیار جمعی بشری نظر می‌پردازد:

من برای این گونه مضامین، عنوان صور مثالی (کهن‌الگو - آرکی تایپ) را قائل شده‌ام. مقصودم از این عنوان، صورت‌ها و شکل‌هایی است که ماهیت دسته‌جمعی دارند و تقریباً در همه جای دنیا به شکل اجزای ترکیب‌دهندهٔ افسانه‌ها و در عین حال به شکل پدیده‌های محلی و فردی و ناشی از ضمیر ناخودآگاه ظاهر می‌شوند. این مضامین مثالی احتمالاً ناشی از استعدادهای روح بشرند که تنها از راه سنت و نقل از جایی به جای دیگر انتشار نمی‌یابند، بلکه از راه وراثت نیز بروز می‌کنند (یونگ، ۱۳۹۵، صص. ۵۹-۶۰).

ظهور کهن‌الگوها در داستان‌های عامیانه و رؤیاها برجسته‌تر است. در ذیل به مهم‌ترین کهن‌الگوها در داستان عامیانهٔ آذربایجان «ناردان خاتون» پرداخته می‌شود:

۱-۲-۳. قهرمان

از نظر یونگ

منشأ نقش‌مایهٔ قهرمان به قدیمی‌ترین تاریخ انسان برمی‌گردد؛ به پیدایش هشیاری. قهرمان در جریان شکست دادن افراد شرور، به‌طور نمادین بر تاریکی ناهشیار پیش انسانی غالب می‌شود. دستیابی به هشیاری یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای نیاکان

انسان بود، و به تصویر کهن‌الگویی، قهرمان فاتح، بیانگر پیروزی نیروهای جهل و نادانی است (یونگ، ۱۳۹۵، ص. ۱۳۳).

در داستان ناردان خاتون، قهرمان مؤنث به سفر اسطوره‌ای می‌پردازد و برخلاف اغلب داستان‌های عامیانه فردانیت او نه با یافتن معشوق بلکه با یافتن برادران انجام می‌یابد.

قهرمان چند بُعدی اسطوره، یگانه شخصیتی است که دارای مواهب خاص است و گاه جامعه او را عزیز می‌دارد و گاه خوار کرده، از خود می‌راند. او و یا جهانی که قهرمان، خود را در آن می‌یابد، دچار یک نقصان سمبلیک است. در داستان‌های پریان، این نقصان می‌تواند کم‌اهمیت جلوه کند، مثل گم شدن یک حلقه طلایی، در حالی که در مکاشفات ممکن است حیات معنوی و یا مادی تمام زمین سقوط کند و یا بر لبه هبوط به نابودی قرار گیرد (کمپبل، ۱۳۸۷، ص. ۴۶).

نقش قهرمان در این داستان، همانند دیگر قهرمانان مرد است، چنان‌که کمپبل قهرمان را هزارچهره تصویر می‌کند و سلوک همه آنان را همسان می‌پندارد:

قهرمان چه مضحک باشد، چه باشکوه، چه یونانی باشد چه بربر، چه یهودی باشد، چه غیریهودی، [چه مرد باشد و چه زن] سیر و سلوکش در اساس، چندان تفاوتی نمی‌کند. در داستان‌های مردم‌پسند، معمولاً اعمال قهرمان به صورت فیزیکی نشان داده می‌شود، و ادیان برتر، اعمال را به گونه‌ای اخلاقی نمایش می‌دهند؛ و با کمال تعجب مشاهده می‌شود که در عمق چندان تفاوتی از لحاظ شکل‌شناسی، نقش شخصیت‌های درگیر و پیروزی‌های حاصل وجود ندارد. اگر در یکی از عناصر اصلی، کهن‌الگویی از یک داستان، افسانه، آیین و یا اسطوره فرضی حذف شده باشد، حتماً به گونه‌ای تلویحی به آن اشاره شده است، خود حذف شدن آن عنصر هم می‌تواند درباره تاریخ و آسیب‌شناسی داستان مورد بحث، اطلاعات زیادی در اختیار ما قرار دهد (همان).

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

از این رو ناردان خاتون نیز چون دیگر قهرمانان اسطوره‌ای سلوک خود را با احساس تنهایی و فقدان برادران شروع می‌کند.

۲-۲-۳. سفر قهرمان

بن‌مایهٔ سفر قهرمان از بن‌مایه‌های مشترک داستان‌های عامیانه است که در صورت‌های مختلف نمود می‌یابد. سفر قهرمان با احساس کمبود و نقصان آنچه باید در جامعه باشد و نیست آغاز می‌شود. او برای پر کردن خلأ خود و جامعه، قدم در راه سلوک می‌گذارد. سفر به سوی ناشناخته‌ها، چون سفر به «مناطق ناشناخته (صحرا، جنگل، دریاها، عمیق، قلمروهای بیگانه و ...)» که حوزه‌های آزادی هستند و محتویات ناخودآگاهی در آن‌ها متجلی می‌شود» (کمپبل، ۱۳۸۷، ص. ۸۶). در این داستان احساس بی‌پناهی و تنهایی، درماندگی قهرمان داستان را پیش می‌برد. هر قهرمانی برای شروع سفر اسطوره‌ای خویش به ندا یا دعوتی نیازمند است که «نمادی مقدماتی از نیروهایی است که وارد بازی خواهند شد و می‌توان آن را پیک نامید» (همان، صص. ۶۱-۶۲). در این داستان پیک فراخوان، بی‌کسی ناردان خاتون و گرسنگی جوجه‌های کلاغ است. در این داستان نگرانی قهرمان داستان، ناردان خاتون، از بی‌کسی و بی‌یاوری نهفته است. او از وجود برادران خود بی‌خبر بوده در زندگی خود دل به مهر گاوی نهاده است، اما از قضا گاو مریض می‌شود و پدر ناگزیر آن را سر می‌برد. ناردان خاتون با دلی پر از غصه برای شستن شکمبهٔ گاو به سرچشمه می‌رود، کلاغی بر شاخهٔ درخت از او علت ناراحتی‌اش را جویا می‌شود، ناردان خاتون از تنهایی خود می‌گوید، اما کلاغ می‌گوید که تو تنها نیستی، بلکه هفت برادر داری که همسایهٔ حسود به نیرنگ آن‌ها را از خانه فراری داده

است. اگر آن شکمبه را به جوجه‌های گرسنه من بدهی، من تو را به سوی برادرانت هدایت می‌کنم. حرکت قهرمان در سه مرحله انجام می‌پذیرد:

مرحله نخست، جدا شدن و پا نهادن به مرحله کشف خود که با سفر همراه است؛ مرحله دوم، تغییر و تحول که در قالب تحقق دو امر مهم شکل می‌گیرد؛ یکی را بروز صداقت و راستی می‌نامند که قهرمان باید این ویژگی را در خود متجلی سازد و دومی بروز شجاعت است که در اینجا لازم است تا قهرمان با نشان دادن این ویژگی، مرحله تحول را تکامل بخشد و سرانجام، در مرحله سوم، بازگشت انجام می‌گیرد و طی آن قهرمان پس از رسیدن به شرایط لازم به سوی جامعه و گروه مورد نظر خویش باز می‌گردد (گورین و همکاران، ۱۳۷۰، ص. ۱۶۶).

سفر ناردان خاتون نیز در سه مرحله انجام می‌پذیرد. در این سفر ناآشنا بعضی از نیروها او را تهدید می‌کنند و بعضی دیگر با امدادهای جادویی به کمک او بر می‌آیند. وقتی قهرمان به حضیض چرخه اسطوره‌ای رسید، مشقتی بسیار عظیم را تحمل می‌کند و در ازای تحمل مشقتی عظیم، پاداشی به او داده می‌شود (ر.ک. کمپبل، ۱۳۸۷، ص. ۲۵۲). پاداش ناردان خاتون رسیدن به برادران است. سیر جاده آزمون هر قهرمان با شدت تسخیر درون او با سایه‌ها در ارتباط است. هر اندازه قهرمان بیشتر تحت تأثیر صفات منفی باشد سایه‌های او نیز در قالب‌هایی ترسناک از عمق ناخودآگاه او ظهور می‌یابند و خود را به صورت غول‌ها، دیوان زشت‌چهره، جادوگران، ماران، اژدها، گرگ، شیر، شیطان و ... نشان می‌دهند. آزمون در داستان‌های عامیانه ساده‌تر است، آزمون ناردان خاتون بخشش شکمبه به کلاغ و سکوت در حین چوب زدن برادران است که در آزمون دوم بنا به مهر خواهری‌اش چندان موفق نیست. بازگشت با دستاورد در این سفر انجام می‌پذیرد. ناردان خاتون بعد از یافتن برادران و شکستن طلسم مسخ با برادران به سوی خانه باز می‌گردد.

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

۳-۲-۳. سایه

سایه در روان‌شناسی یونگ به بخشی از شخصیت اشاره دارد که به دلیل تناقض با هویت بیرونی فرد، سرکوب شده و از دید خودآگاه دور نگه داشته می‌شود. این جنبه‌ها می‌توانند احساسات، تمایلات و ویژگی‌هایی مانند خشونت، حسادت یا حتی ویژگی‌های مثبت و بالقوه‌ای باشند که فرد از آن‌ها آگاهی ندارد یا نمی‌خواهد به آن‌ها بپردازد. «سایه جایگاه هیولای سرکوفتهٔ دنیای درون است. ویژگی‌هایی که انکار کردیم و کوشیدیم تا ریشه کن کنیم، ولی کماکان در درون ما نهفته‌اند و در دنیای سایه ضمیر ناخودآگاه فعال هستند» (ووگلر، ۱۳۸۶، ص. ۹۳). در داستان ناردان خاتون، حسادت رذیلتی است که برادران ناردان را از خانه فراری می‌دهد و قهرمان داستان در جست‌وجوی آن‌ها به سفر اسطوره‌ای می‌پردازد. همسایهٔ حسود در آغاز داستان ناردان خاتون ظاهر می‌شود و درواقع

کهن‌الگوی سایه، آن بخش از شخصیت است که فرد ترجیح می‌دهد آن را آشکار نکند؛ بدین مفهوم که سایه، شامل بخش‌های تاریک، سازمان نیافته و سرکوب‌شده یا به تعبیر یونگ هر چیزی است که فرد از تأیید آن درمورد خودش سر باز می‌زند و همیشه از سوی آن تحت فشار است؛ چیزهایی از قبیل: صفات تحقیرآمیز شخصیت و سایر تمایلات نامتجانس (پالمر، ۱۳۸۵، صص. ۱۷۲-۱۷۳).

چنان‌که در تقسیم‌بندی مازرلف آمده است، زنان داستان گاه در کنش‌های منفی چون تهمت، حسادت، خیانت و خیانت ظاهر می‌شوند (مازرلف، ۱۳۷۶، صص. ۴۱-۴۶)، اگرچه در داستان آذربایجانی جنسیت همسایه به‌صراحت معلوم نشده است، ولی سیاق داستان آن را به صورت «زن» تداعی می‌کند. از آنجا که سایه «شامل غرایزی است که از گونه‌های پست‌تر به انسان منتقل شده است و بخشی از آن، ماهیت حیوانی نیاکان است» (لان‌دین، ۱۳۸۲، ص. ۲۹۱)، «به تعبیر یونگ سایه هر چیزی است که خویشتن

نمی‌خواهد آن را آشکار کند و آن را پس می‌زند و از طرف او تحت فشار است و یا اینکه با اصول اخلاقی وی نمی‌خواند و اجتماع آن را نمی‌پذیرد» (پالمر، ۱۳۸۵، ص. ۱۷۲). گربه از عناصری است که به‌عنوان سایه نمود می‌یابد و با خاموش کردن آتش اجاق، ناردان خاتون را به سوی کاخ دیو می‌فرستد. در فرهنگ‌ها گربه سیاه نماد شرارت است (کوپر، ۱۳۹۲، ص. ۳۲۶). یکی دیگر از عناصری که در این داستان در طرف نیروی شر نمود می‌یابد، دیو است. هر چند این موجودات گاه شخصیتی دوسویه دارند و عامل خیر هم هستند، اما «در قصه‌ها بیشتر هر گونه پدیده شر و بدی با دیو بیان نمادین می‌یابد. دیو نماد نیرنگ، فقر، قحطی، خشک‌سالی، ستم و... است» (درویشیان و خندان، ۱۳۸۳، ص. ۱۹۳). در قصه‌های عامیانه دیوها نسبت به آدمیزاد حساس‌اند و حتی بوی آن‌ها را احساس می‌کنند، این موجودات بیشتر شیشه عمری دارند و خویشکاری قهرمان، یافتن و شکستن آن است، دیوها معمولاً در پی آزار زنان و دختران هستند و دختران زیبا را می‌دزدند و اگر دختری از ازدواج با آن‌ها خودداری کند، توسط دیو طلسم می‌شود. در داستان ناردان خاتون، شخصیت داستان بعد از خاموش شدن آتش اجاق توسط گربه در جست‌وجوی آتش به مخفیگاه دیوی می‌رسد، که دختری را در آن‌جا اسیر کرده است، دختر اسیر به ناردان خاتون کمک می‌کند، اما دیو که بوی آدمیزاد را احساس کرده است تا غار برادران، ناردان خاتون را تعقیب می‌کند، او را می‌یابد و آن‌گاه به تهدید، خون ناردان خاتون را از انگشتش می‌مکد. برادران با حيله دیو را به چاهی می‌کشانند و در آن چاه دفن می‌کنند، لیکن از سرشت بد و نیروی شر حتی بعد از مرگ دیو نیز مصون نمی‌مانند و توسط دیو مسخ می‌شوند.

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

۴-۲-۳. نقاب

نقاب یکی از کهن‌الگوهای مطرح در داستان‌های عامیانه است. از دیدگاه یونگ، تمام نقاب‌ها نوعی تقلیدند؛ و این تقلید مردم را بر آن می‌دارد باور کنند آنچه را که وانمود می‌کنند واقعاً هستند. هر شرارت و ترس، عواطف مهارنشده و اندیشه‌های وسواسی، حاصل هم‌آوایی و یکی شدن «من» با نقاب است (ر.ک. مورنو، ۱۳۹۶، ص. ۷۲). در این صورت خویشتن واقعی انسان، در لابه‌لای حجاب‌های تحمیلی که از محیط خود دریافت می‌کند، گم می‌شود. در نتیجه انسان، خودی را به نمایش می‌گذارد که خود واقعی او نیست، یا به نوعی نقابی تقلیدی است. از نظر یونگ،

نقاب، درواقع همان صورتکی است که ما شخصیت واقعی خود را در زیر آن پنهان می‌کنیم تا خود را چیزی جز آنچه هستیم، نشان دهیم و این به معنی اتخاذ رفتارها و گرایش‌های خاصی است که پاسخ‌گوی نیازهای افراد، در موقعیت‌های متفاوت باشد (شولتز، ۱۳۹۷، ص. ۱۶۶).

در این داستان نقاب یک بار به صورت کم‌رنگ و در قالب تغییر الک با تیر و کمان در سردر خانهٔ قهرمان داستان صورت می‌پذیرد - که البته نقاب شر سراسر قصه نیز حاصل همان است - و یک بار در صورت مسخ شخصیت‌ها دیده می‌شود که در قصه‌های عامیانهٔ ایران به تأثیر از افسانه‌های هندی حضور پررنگی دارد. مترادف مسخ در فارسی با عنوان (دیگریگری) و گاه دگردیسی، در هند سامسارا (samsāra) و کارما (karma)، در یونانی «metamorphe»، در انگلیسی «metempsychose»، در فرانسه «metempsychose»، در آلمانی «metamorphose»، در عثمانی استحاله (Estehale)، و در آذربایجان باشقالانماق (Başqalanmaq)، کیم لیق‌گزلتمه (Kimlik gizletme)، بیچیم دئیشمه (Biçim deişme)، شکل دئیشمه (şekil deşme)، قَلِق دئیشمه (Gilik deyişme) است که اگر قهرمان خود به این کار اقدام کند دُن دئیشمه (don deyişme) یا به صورت دئیشمه (Suret

deyi□me) گفته می‌شود. این عنصر مسخ یا نقاب در داستان‌های عامیانه به صورتی برجسته مورد توجه قرار گرفته است، چراکه در دنیای قصه‌ها همه چیز امکان دارد و هر کاری می‌تواند به عواقب غیرمنتظره‌ای منجر شود. دنیای قصه فاقد قوانین علی و معلولی است. جبر بر کائنات چندان مسلط نیست و از این رو انسان چونان که بر دیگر قوانین مسلط است، می‌تواند نظم جهان را به هم بریزد و هیئت و صورت قهرمان داستان را تغییر دهد. در دنیای قصه، حادثه‌ای فرعی، باعث انقلابی بزرگ می‌شود. قهرمانان داستان می‌توانند مسخ شوند و صور گوناگون به خود گیرند و مسخ کنند و صورت قهرمان را به صورت دلخواه خود درآورند. «مسخ» شخصیت‌ها و قهرمانان داستان که گاه به صورت آنی و گاه به صورت تدریجی دچار تغییر و دگرگونی می‌شوند، عوامل گوناگونی دارد. در داستان ناردان خاتون مسخ نه در اختیار شخصیت‌های خوب داستان، بلکه بالاجبار و از طرف نیروی شر صورت می‌پذیرد. برادران ناردان خاتون با خوردن سبزه مدفن دیو مسخ می‌شوند، از آنجا که گیاهان نیز چون جانواران مورد توجه بشر بوده و به قول الیاده «گیاه مجلای واقعیت زنده و زندگانی‌ای است که به هر چندگاه تجدید می‌شود» (۱۳۷۶، ص. ۳۰۵) و حتی گاه به‌عنوان توت‌م شناخته می‌شوند، از این رو در داستان‌ها نیز به این عنصر زیاد توجه شده است. در این داستان مسخ از نوع اصلی آن یعنی تغییر انسان به حیوان است. مسخ در داستان‌ها غالباً موقتی است و در بیشتر داستان‌ها نجات از مسخ به وسیله قوای خیر انجام می‌پذیرد. در داستان آذربایجانی این امر به وسیله «پیر» انجام می‌گیرد که با زدن چوب به شخصیت‌های مسخ‌شده آن‌ها را نجات می‌دهد.

۳-۲-۵. پیر

کهن‌الگوی پیر

که معمولاً در هیئت ساحر، طبیب، روحانی، معلم، استاد، پدربزرگ و یا هر گونه مرجعی ظاهر می‌شود، مبین معرفت، تفکر، بصیرت، ذکاوت، درایت و الهام و از

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... عاتکه رسمی و همکار

طرف دیگر نمایانگر خصایل خوب اخلاقی از قبیل خوش‌نیتی و میل به یابوری است. او همواره در وضعیتی ظاهر می‌شود که بصیرت، درایت، پند عاقلانه، اتخاذ تصمیم و برنامه‌ریزی و امثال آن ضروری است، اما شخص به تنهایی توانایی آن را ندارد. در این صورت حضور پیر دانا با تأملی از سر بصیرت یا فکری بکر و به عبارت دیگر کنشی روحی و یا نوعی عمل خود به خود درون روانی می‌تواند قهرمان را از مخمصه برهاند. مداخلهٔ پیر دانا، یعنی عینیت یافتن خود به خود صورت مثالی از آن رو ضروری است که ارادهٔ آگاهانه به خودی خود قادر به یکپارچه کردن شخصیت در آن حد نیست که این قدرت فوق‌العاده، جهت کسب توفیق حاصل آید (یونگ، ۱۳۶۸، صص. ۱۱۲-۱۱۷).

حضور پیر یا درویشی که قهرمان داستان را یاری می‌رساند از خصوصیات داستان‌های عامیانهٔ بعد از ظهور اسلام است.

همیشه وقتی پیر ظاهر می‌شود که قهرمان به وضعی سخت و چاره‌ناپذیر دچار است، آن چنان که تأملی از سر بصیرت یا فکری بکر و به عبارتی دیگر کنشی روحی و یا نوعی عمل خود به خود درون روانی می‌تواند او را از مخمصه برهاند، اما چون به دلایل درونی و بیرونی، توان انجام آن را ندارد معرفت مورد نیاز برای جبران کمبود به صورت فکری مجسم یعنی در قالب پیر دانا و یاری‌دهنده جلوه می‌کند (همان، ص. ۱۱۴).

«راه رسیدن به رشد و کمال قهرمان از روح پیر خرد می‌گذرد» (گورین و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۱۷۸). گاهی پیر خرد در طول راه، قهرمان را با پند و اندرزهای خود از ورطه خطر می‌رهاند چراکه «راه‌های نیل به مقصود را می‌داند و آن‌ها را به قهرمان نشان می‌دهد» (یونگ، ۱۳۶۸، ص. ۱۱۷). در داستان ناردان خاتون پیری در داستان حضور می‌یابد و او را یاریگری می‌کند. پیر از او می‌خواهد که در سیر شکستن مسخ برادران هر چه را دید تحمل کند و دم نزند، و آن‌گاه با چوبدستی خود بر سر برادران ناردان

خاتون زد. ناردان خاتون که مهر خواهری‌اش به جوش آمده بود خود را کنترل می‌کند و شش تا از برادران به حالت آدمی درمی‌آیند، اما ناگاه آهی از نهاد ناردان خارج می‌شود و برادر هفتم به صورت نیمه آدمی و نیمه گوسفند باقی می‌ماند. پیر از ناردان خاتون می‌خواهد که به کاخ دیو برود و از دختر اسیر مخفیگاه جان دیو را بپرسد. ناردان خاتون با برادران به کاخ دیو می‌رود، دختر را آزاد می‌کند و از او جایگاه جان دیو را می‌پرسد. جان دیو در دل کبوتری است که در شیشه حبس است. ناردان خاتون شیشه را می‌شکند و کبوتر را می‌کشد، آنگاه برادر کوچک نیز به صورت کامل به آدمی تبدیل می‌شود. ناردان خاتون به همراهی برادران، دختر اسیر را به خانواده خود می‌رساند و خود نزد خانواده‌شان باز می‌گردند.

۴. نتیجه

قصه‌ها گنجینه شفاهی اقوام به‌شمار می‌روند که علاوه بر جنبه تفریح و تفنن در شناخت زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و روان‌شناختی هر قوم نقش مهمی دارند. قصه ناردان خاتون که در اسطوره‌ها ریشه دارد از نظر کهن‌الگویی قابل توجه است. کهن‌الگوی قهرمان و سفر قهرمان در آن بسیار برجسته است که با الگوی کمپبل قابل تحلیل است. داستان با کهن‌الگوی حسادت و بدخواهی که در وجود آدمی نهفته است آغاز می‌شود. این کهن‌الگو با نقاب عوض کردن نمادهای دخترانه با پسرانه در جوامع ابتدایی (الک و تیر و کمان) نمود می‌یابد و با کهن‌الگوی زیاده‌خواهی و حرص ادامه می‌یابد. قهرمان قصه با فراخوان کلاغ در جست‌وجو به سفر می‌پردازد و در آخر قصه با به‌دست آوردن برکت نهایی که رسیدن به برادران خویش است بازگشت به اصل خود را دارد. نقاب مسخ برجسته‌ترین نقاب داستان است که از سوی شخصیت شرور داستان دیو دیده

نقد کهن‌الگویی قصهٔ آذربایجانی «ناردان خاتون»... _____ عاتکه رسمی و همکار

می‌شود و با خیرخواهی کهن‌الگوی پیر فرزانه و یاری‌گری دختر محبوس در کاخ دیو به خیر می‌انجامد.

پی‌نوشت

۱. قصهٔ ناردان خاتون صورت ایرانی قوهای وحشی (The Wild Swans) (ر.ک. اندرسون، ۱۳۸۵، صص. ۱۶۸-۱۸۵) اثر هانس کریستین اندرسن است.

منابع

- اندرسون، ه. ک. (۱۳۸۵). پری دریایی و ۲۸ داستان دیگر. ترجمهٔ ج. نوایی. تهران: مؤسسه انتشارات نگاه.
- انصاری، ز.، زارعی، ب.، نورقاندزاده‌خمیری، م. (۱۳۹۹). بررسی آماری - توصیفی پیکرگردانی «مرد ↔ حیوان» در افسانه‌های مردم ایران. *ادبیات روایی*، ۱، ۶۸-۸۹.
- پالمر، م. (۱۳۸۵). *فروید، یونگ و دین*. ترجمهٔ م. دهقانپور و غ. ر. محمدی. تهران: رشد.
- جهانگرد، ف. (۱۳۹۴). خوانش کهن‌الگویی داستان بنیادین هزار و یک شب. *پژوهش‌های ادبی*، ۵۰ (۱۲)، ۹-۲۲.
- حیدری، م. (۱۳۹۶). تبیین و تحلیل بن‌مایه‌های اساطیری در ساختار قصهٔ ماه‌پیشانی (حیدری، ۱۳۹۶). *فنون ادبی*، ۱۸، ۱۴۳-۱۶۰.
- درویشیان، ع. ا.، و خندان، ر. (مهابادی) (۱۳۸۲). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. تهران: کتاب و فرهنگ.
- رسمی، ع.، و رسمی، س. (۱۴۰۱). تحلیل بن‌مایه‌های اسطوره‌ای داستان «شاه اسماعیل و گلزار» بر مبنای «الگوی یگانه» کمپیل و روان‌شناسی تحلیلی یونگ. *فصلنامهٔ ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین*، ۱۱ (۱)، ۷۳-۵۱.
- رئیس‌نیا، ر. (۱۳۶۶). *کوراوغلو در افسانه و تاریخ*. تبریز: نیما.

- زرین کوب، ع. ح. (۱۳۶۲). یادداشت‌ها و اندیشه‌ها. چ ۴. تهران: جاویدان.
- سعیدی، ع.، آذر، ا. و ذوالفقاری، ح. (۱۴۰۱). بررسی بن‌مایه‌های اساطیری کهن‌الگوی سایه بر پایه نظریه یونگ در ۵۰ داستان عامیانه. بهار سخن، ۱۹ (۵۶)، ۲۵-۴۶.
- سلطان‌پور، ب. (۱۳۶۹). آذربایجان ناغیلری و قهرمانلیقی داستانلاری. تبریز: نشر فرهنگ.
- شولتس، د. (۱۳۹۷). روان‌شناسی کمال. ترجمه گ. خوشدل. تهران: نشر نو.
- کمپل، ج. (۱۳۸۷). قهرمان هزار چهره. ترجمه ش. خسروپناه. چ سوم. مشهد: گل آفتاب.
- کوپر، جی. سی. (۱۳۹۲). فرهنگ نمادهای آیین. ترجمه ر. بهزادی. تهران: نشر علمی.
- گورین ویلفرد، ا. و همکاران (۱۳۹۴)، راهنمای رویکردهای نقد ادبی. ترجمه ز. میهن‌خواه. تهران: اطلاعات.
- لاندین، ر. و. (۱۳۸۲). نظریه‌ها و نظام‌های روان‌شناسی. ترجمه ی. سیدمحمدی. تهران: نشر ویرایش.
- مارزلف، ا. (۱۳۷۶). طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی. ترجمه ک. جهان‌داری. چاپ دوم. تهران: سروش.
- مورنو، آ. (۱۳۹۶). یونگ، خدایان و انسان مدرن. ترجمه د. مهرجویی. تهران: مرکز.
- ووگلر، ک. (۱۳۸۶). ساختار اسطوره‌ای در داستان و فیلم‌نامه. ترجمه ع. اکبری. تهران: نیلوفر.
- هندرسن، ژ. ل. (۱۳۸۹). به سوی شناخت ناخودآگاه انسان و اسطوره‌هایش. ترجمه ح. اکبریان. تهران: دانش.
- الیاده، م. (۱۳۷۶). رساله در تاریخ ادیان. ترجمه ج. ستاری. تهران: سروش.
- یونگ، ک. گ. (۱۳۶۸). چهار صورت مثالی. ترجمه پ. فرامرزی. مشهد: استان قدس رضوی.
- مؤسسه چاپ و انتشارات.
- یونگ، ک. گ. (۱۳۹۵). روان‌شناسی و دین. ترجمه ف. روحانی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

Reference

- Anderson, H. Ch. (2006), *The mermaid and 28 other stories* (translated by J. Navai). Negah.
- Ansari, Z., Zarei, B., & Noorghaedzadeh-Khamiri, M. (2019). Statistical-descriptive study of the configuration of “Man □ Animal” in Iranian folk legends. *Two Quarterly Narrative Literature*, 2(1), 68-89.
- Campbell, J. (2008). *The hero with Thousand Faces* (translated by Sh. Khosropanah). Gol -e Aftab.
- Cooper, J. C. (2013). *The culture of religious symbols* (translated by R. Behzadi). Elmi.
- Darvishian, A. A., & Khandan, R. (Mahabadi) (1983). *The dictionary of Iranian folktales*. Book and Culture. [In Persian]
- Eliade, M. (1997). *Treatise on the history of religions* (translated by J. Sattari). Soroush.
- Gurin, W. et al. (2015). *Guide to approaches to literary criticism* (translated by Z. Mihankhah). Ettelat.
- Henderson, J. L. (1990). *Towards understanding the unconscious of man and his myths* (translated by H. Akbarian). Danje.
- Heydari, M. (2017). *Explanation and analysis of mythological themes in the structure of the story of the MahPishani*. *Literary Techniques*, 1(18), 160-143. [In Persian]
- Jahangard, F. (2016). Archetypal reading of the basic tale of One Thousand and One Nights. *Literary Studies*, 50(12), 9-22. [In Persian]
- Jung, C. G. (1989). *Four exemplary figures* (translated by P. Faramarzi). Qods Razavi Province.
- Lundin, R. W. (2003). *Theories and systems of psychology* (translated by Y. S.Mohammadi). Wirayes.
- Marzloff, U. (1997). *Classification of Iranian tales* (translated by K. Jahandari). Soroush.
- Moreno, A. (1997). *Jung, Gods and modern man* (translated by D. Mehrjui). Markaz.
- Palmer, M. (2006). *Freud, Jung and religion* (translated by M. Dehghanpour and Gh. Mohammadi). Roshd.
- Raisnia, R. (1987), *Korğlu in legend and history*. Nima. [In Persian]
- Rasmi, A., Rasmi, S. (2018). The analysis of mythical elements in "Shah Ismaeil and Golzar's" story based on Campel and Jung theory. *Iranian Literature and Local Languages Quarterly*, 11(1), 51-73. [In Persian]

- Saeedi, A., Azar, I., & Zolfaghari, H. (2022). *Study of the mythological motifs of the shadow archetype based on Jung's theory in 50 folk tales*. Bahar Sokhan Quarterly, 19(56), 25-46. [In Persian]
- Schultz, D. (2018). *Psychology of perfection* (translated by G. Khoshdel). Now.
- Soltanpour, B. (1980). *The stories and epics of Azerbaijan*. Farhang. [In Persian]
- Vogler, Ch. (1986). *Mythical structure in fiction and screenplay* (translated by A. Akbari). Niloufer.
- Zarrinkoob, A. (1983). *Notes and thoughts*. Javidan. [In Persian]